

ALMAGERGÅRD
ARKÆOLOGISK UNDERSØGELSE
NÆM 1993:100



NÆSTVED MUSEUM 1993

ARKÆOLOGISK UNDERSØGELSE

LOKALITET:

Sted	Almagergård og Skydebanegården
Ejrlav	Stenbæksholm
Sogn	Fodby
Stednr.	04.05.01
Herred	Øster Flakkebjerg
Gl.amt	Sorø
Kommune	Næstved
Amt	Storstrøms

INDHOLD

Beretning	s. 1
Konklusion	s. 3
Liste over særlige anlæg og fund	s. 5
Oldsager	s. 10
Tegning af anlæg F37	s. 11
Rapport af 22.12.1992 med bilag	s. 13
Oversigtsplan	s. 24

NÆM:1993 Almagergård

BERETNING FOR PRØVEGRAVNINGER

Anne Hedeager Krag

Indledning

I forbindelse med Næstved Kommunes udarbejdelse af lokalplan F 5.1-1 forud for etablering af en ny golfbane ved Stenbæksholm har Næstved Museum i perioden 15.03. - 15.04 1993 foretaget indledende prøvegravninger på de arealer, der påtænkes udlagt til etape 1 af golfbanen. Forud for prøvegravningen forelå følgende resultater af arkivalisk kontrol og rekognosceringer:

Sognebeskrivelsen har kun noteret et enkelt punkt på arealerne, nemlig SB 15 Tittehøj, en fredet gravhøj. En tilsvarende gravhøj SB 16 har ligget umiddelbart vest for Almagergårds jord.

Ældre kort, specielt kortet fra 1830, viser imidlertid et større antal gravhøje, af hvilke én endnu i dag har højkarakter. De øvrige optræder som højtømter med brændte flintsamlinger, fundet ved markvandring. Desuden viser flintafslag og fund af skiveøkser aktiviteter i Ertebølletid, medens trækul og ildskørnede sten antyder et bopladsområde sydvest for Tittehøj.

Endelig ses på kortet fra 1830, at landevejen fra Stenbæksholm mod Karrebæk gik syd om Almagergård.

Se iøvrigt rekognosceringsrapport s. 13.

Undersøgelsen

Undersøgelsen blev ledet af mag.art. Anne Hedeager Krag med assistance fra museumsassistent Peter Randrup Frederiksen.- Desuden deltog 5 praktikanter og frivillige i undersøgelsen. Undersøgelsen blev gennemført i kraft af en bevilling fra Næstved Kommune på kr. 85.000.

Topografi

De berørte arealer indgår i Stenbæksholm ejerlav under Fodby sogn. Nærmere bestemt er der tale om gård nr. 1 (Skydebanegården) og gård nr. 2 (Almagergård), som sammen med gård nr. 3 (Egesgave) dækker en markant morænebanke i Stenbæksholm ejerlav, medens landsbyen Stenbæksholm er placeret øst for banken lavt på arealer tæt ved fjorden. Almagergård-banken afgrænses mod syd af Karrebæk Fjord, mod vest af Dyvesbækken, som afvander Læsmosen nord for banken, medens der endelig mod øst er terrænmæssige spor efter en mindre bæk med afløb mod fjorden. Bækken har dannet skel mellem Almagergård og Skydebanegården.

Målesystem og fixpunkt

Landinspektør Otto E. Eriksen & Lars Holt, Næstved, udlagde målesystem og fixpunkt. Ved undersøgelsens afslutning indmålte de samtlige søgegrøfter jf. oversigtplan s. 24.

Udgravningsfasen

Der udlagdes ialt 75 søgegrøfter på tilsammen 2.394 m á 2 m's bredde fordelt over hele området på ca. 40 ha. Hertil anvendtes 43 maskintimer, udført af Henning Larsen fra entreprenørfirmaet C. Holbøll & Sønner.

Søgegrøfterne er nummereret NÆM 1993:100 A - T + I - III med løbenumre, se oversigtsplanen s. 24.

Der er under udgravningen udarbejdet 17 plan- og profiltegninger.

Fotografiske optagelser er udført af Jørgen Petersen og Jens Olsen.

Konklusion

Fund af skiveøkser og flækker ved Tittebjerg og tæt ved fjorden viser aktivitet i jægerstenalderens slutning, i Ertebølletid.

Den fredede gravhøj, Tittebjerg, anses for at stamme fra ældre bronzealder.

Bunden af en keramikurne med brændte ben, fundet i grøft Cb, er formodentlig den sidste bevarede rest af en urnegrav fra yngre bronzealder, placeret i udkanten af en i øvrigt bortpløjet gravhøj, en vestlig søsterhøj til Tittebjerg.

Det største anlæg er F37 med to stenlægninger. Anlægget tolkes som bunden af en gravhøj. Desværre fandtes overhovedet ingen oldsager af daterende karakter.

Anlægsspor i form af smågruber og stolpehuller fandtes især i søgegrøft-komplekserne E og F. Endvidere fandtes større gruber med og uden kogesten, et formodet grubehus med ler-gulv og en enkelt grube med meget brændt flint.

Anlæggene kan tolkes som spor af den østlige udkant af en bebyggelse, formentlig fra jernalderen, som sandsynligvis har haft sit tyngdepunkt under naboudstyknings Fjordbakken.

De svage spor af den gamle vej syd om Almagergård kan ikke dateres nærmere, men det er ikke usandsynligt, at vejføringen fra 1830 har rødder langt tilbage i tiden.

Sammenlagt viser prøvegravningerne, at der har været en livlig aktivitet i området gennem hele forhistorisk og historisk tid.

Resultaterne af prøvegravningerne efterlader en klar fornemmelse af, at etableringen af en golfbane på de undersøgte arealer vil kunne ske uden særlige problemer i arkæologisk henseende. Undtaget er arealerne sydvest for Tittebjerg, hvor gruberne fra den formodede jernalderboplads kræver hensyn, enten i form af at man undlader at berøre arealet med anlægsarbejder, der går i jorden, eller ved at der gennemføres en egentlig udgravning med store fladeafdækninger for at dokumentere fortidsmindet før ødelæggelse.

Afslutningsvis skal det understreges, at museumslovens pligt til at anmelde jordfaste fortidsminder, som påtræffes under anlægsarbejder, fortsat er gældende.

Næstved Museum, den 15. juni 1993

Anne Hedeager Krag

Anne Hedeager Krag

Liste over særlige anlæg og fund

- AA 3 små keramikskår (urne?) ved Tittehøj
- Cb1 urnebund
 topniv. 13,33
 bundniv. 12,92
 Fundet 2,70 m fra nordenden af søgegrøften i den vestre side, bestående af keramikfragmenter samt brændte ben. Ingen kulturspor. Urnen stod direkte på undergrunden.
- DI en stor grube fyldt med flint og kogesten.
 længde 3,10 m
 bredde 2,00 m
- E5 kogestensgrube
 topniv. 8,59
 bundniv. 8,34
 bredde 1,50 m
 dybde 0,25 cm
 tegning 1
 Fyldet består af mørk, brunsort og porøs muld, i-blandet lidt trækul. Udflydende bund (p.g.a.dyre-gange), der tilspidses mod midten. Klart afgrænset mod undergrunden, der består af gulbrun, lerblandet grus. I gruben fandtes ca. 20 cm fra overfladen et lag kogesten/ildskørnede sten, der lå plant i et jævnt lag. Ingen oldsager. Snit mod Ø.
- E25 grubehus?
 niv på muldoverflade 10,03
 topniv. (undergrund) 9,81
 bundniv. 9,37
 længde 3,90 m
 bredde 2,00 m
 tegning 5

Meget kompakt kulturlag, der i overfladen aftegnede sig rektangulært. Ved snittet i midten sås en let skråning nedad.

De øverste 12 cm består af et sort/brunligt porøst lag af homogen muld. Derefter følger et 8 cm tykt fedtet gråbrunligt leret lag, og endelig et 15 cm tykt gråligt, mere porøst muldigt lag, grænsende op til et 6-7 cm tykt lerlag, der tilsyneladende er brændt - et gulvlag?

I anlæggets sydlige ende, ca. 90 cm fra dets begyndelse mod S ses en 50 cm bred stenlægning, der er 12-13 cm nede under undergrundens overflade - ildstedet i en grubehus?

F4 to sammenhængende gruber med brændt flint, flint og kogesten.

F5 to gruber
topniv. 8,56
bundniv. 7,92
tegning 7 og 8
profiltegning 15

To usædvanlige gruber, der ved overfladen af undergrunden fremtræder som to selvstændige enheder, men ved profilsnit ses at hænge sammen. F4 har på overfladen en diameter på ca 1,50 m.

Ved tømning af gruben fandtes utallige brændte flintstykker, kogesten og en del flint. I bunden sås et rødt askelag. Tilsyneladende fortsætter gruben i undergrunden i en lille lomme. F5 hænger som nævnt sammen med F4 i profilen, men her er ingen spor af brændt flint og kogesten.

F30 grube med enkelte kogesten.
topniv. 9,15
bundniv. 8,71
tegning 13

Fyldet består af brunligt porøst muld med enkelte trækulforekomster skiller sig klart ud fra gulbrunmeleret undergrund. I gruben fandtes et par kogesten og uforarbejdet flint. Ingen oldsager.

F31 grube
topniv. 9,21
bundniv. 8,71
tegning 13

I overfladen en diameter på 0,70 m. Nedgravning i V-form, 50 cm dyb. Fyldet består af porøs sort muld, ingen askespor og kun få trækulsspor. I gruben fandtes uforarbejdet flint. Undergrunden adskilles klart med gulligt-brun leret jord.

F32 grube
topniv. 9,32
bundniv. 9,20
tegning 13

I overfladen en diameter på 0,85 m. Nedgravning i V-form, 12 cm dyb. Fyldet består af meget mørkt, homogent og porøst muldlag, der skiller sig klart udfra den grågule lerede undergrund. I gruben fandtes en del uforarbejdet flint og enkelte kogesten, ingen oldsager.

F33 grube med enkelte kogesten
topniv. 9,36
bundniv. 9,16
tegning 14

I overfladen en bredde på 0,60 m, nedgravet i V-form, 20 cm dyb. Fyldet bestående af sortgrålig porøs muld, der skiller sig tydeligt fra gulbrun leret undergrund. Ingen aske- og trækulspor, derimod lidt forarbejdet flint og en enkelt kogesten, ingen oldsager.

F35 aflang nedgravning

topniv. 9,02

bundniv. 8,73

tegning 14

I overfladen er bredden 0,55 m, og fyldet består af gråsort homogen muld. En næsten lige nedgravning med en dybde på 29 cm. I fyldet er spredte trækulsspor, flint og nogle få kogesten. Undergrunden adskilles klart ved en gulbrun, sandet og let gruset flade.

F37 gravtomt? - med to stenlægninger

jf. tegning s. 11 med nivellementsliste s. 12.

Anlægget blev snittet med en søgegrøft på langs og med fem sidegrøfter. Derved registreredes to stensamlinger, der begge var omgivet af meget mørk muld. Desværre fandtes ingen oldsager. Det formodes, at der her er tale om bunden af en høj med to begravelser i forbindelse med de kompakte stenlægninger. Der er ingen brændt flint at spore i anlægget, hvilket er typisk, men vel ikke uomgængeligt nødvendigt for en megalitbegravelse. Der kan også være tale om en gravhøj fra såvel bronzealder som jernalder.

01 kogestensgrube

topniv. 10,01

bundniv. 9,58

2,9 m bred grube, dybde 32 cm, fyldt med kogesten, ingen oldsager.

T mosehul øst for Almagergård. Et stort mosehul med dyreknogler, træ og brændte pletter. Under besøg 01.04.1993 af museumsinspektør Svend Erik Albrethsen, Nationalmuseet er forekomsten bedømt til at være recent.

Et snit gennem Td viser på bunden et marint lag med kalk og muslingeskaller. Mosehullet menes derfor at have været en del af en marin lagune fra forhistorisk tid.

- I-II på overfladen registreredes her meget flint. I søgegrøfterne fremkom flintredskaber, bl.a. tre ski-veøksér, dog i omlejrrede lag.
- III søgegrøfterne IIIa-k blev lagt for at finde frem til den gamle vej, der på kortet fra 1830 ses at forløbe syd om Almagergård, udgående fra Stenbæksholm. Søgegrøfterne IIIa-b blev lagt, hvor vejen havde passeret den tidligere omtalte lille bæk, uden at det resulterede i fund af anlægsspor. Ved Stenbæksholm anlagdes søgegrøfterne IIIh-k, og der påvistes et gruslag med en bredde på 2,2 - 2,6 m. Det menes at stamme fra den nedlagte vej og udgør de eneste spor, der fandtes af denne.

Liste over oldsager

1993:100 AA keramikskår
1993:100 BA ægdelen af flintøkse, slebet på alle fire sider
1993:100 CB1 keramikskår, bl.a. bundskår, samt brændte ben
1993:100 EB jernkniv
1993:100 EA nakkeenden af en tyndnakket flintøkse, slebet på to sider
1993:100 DA forstenet søpindsvin
1993:100 F4 brændt flint
1993:100 F11 keramikskår
1993:100 H flintbor?
1993:100 I 2 stk forarbejdet flint
1993:100 I flint, bl.a. skiveøkse
1993:100 I flint, 5 stk, bl.a. skiveøkse
1993:100 I 15 flintstykker, heraf 13 flækker og afslag, en lille skiveøkse og brudstykke af formentlig en kærneøkse.
1993:100 flint, bl.a. en skiveøkse
1993:100 keramik, især glaserede skår



ALMADBERGÅRD
 1993: 100 - F37
 FLADETEGN. 1:20
 7-14/4-93 P.R.F.

På plantegningen s. 11 markerer cifrene 1-51 følgende nivelelementer, angivet i m over havet:

01	8,94	14	8,92	27	8,82	40	8,82
02	9,04	15	8,87	28	8,90	41	8,79
03	9,01	16	9,10	29	8,65	42	8,58
04	8,86	17	8,82	30	8,91	43	8,75
05	8,93	18	9,03	31	8,93	44	8,84
06	8,97	19	8,99	32	8,93	45	8,87
07	9,03	20	9,01	33	8,88	46	8,87
08	9,03	21	8,87	34	8,91	47	8,91
09	9,04	22	8,83	35	8,66	48	8,89
10	8,96	23	8,87	36	8,90	49	8,92
11	8,69	24	8,90	37	8,81	50	8,85
12	8,94	25	8,97	38	8,87	51	8,84
13	8,95	26	8,73	39	8,91		

NÆSTVED MUSEUM

Næstved kommune
Teknisk forvaltning
att. Niels Erik Nørregaard
Brogade 2
4700 Næstved

22.12.1992 PBH

NÆM 1992:400

Vedr. forslag til lokalplan F5.1-1 Golfbane ved Stenbæksholm

Rapport vedr. arkæologiske interesser

I forbindelse med Næstved kommunes udarbejdelse af nævnte lokalplanforslag har Næstved Museum undersøgt de arealer, som tænkes udlagt til golfbane i 1993 (A1+B i forslaget).

Museets undersøgelser omfatter:

- arkivalsk kontrol (sognebeskrivelsen/Det kulturhistoriske Centralregister)
- gennemgang af ældre kortmateriale
- rekognosceringer på arealerne (09.12. og 18.12.1992)

Undersøgelsesresultaterne kan sammenfattes således:

Sognebeskrivelsen har kun noteret et enkelt punkt på arealerne, nemlig SB15 Tittebjerg (navngivet ved hjælp af Tittebjergs Agre og Enge på ældre kort), en fredet gravhøj. Ældre kort, specielt kortet fra 1830, viser imidlertid et større antal gravhøje, af hvilke én endnu har høj-karakter. De øvrige optræder som højtomber, påvist ved markvandringerne.

Kontor:
Ringstedgade 4
DK-4700 Næstved
Tlf.: 55 77 08 11
Giro: 6 32 73 70

Udstillinger:
Helligåndshuset
Ringstedgade 4
Næstved

Boderne
Sct. Peders Kirkeplads 8
Næstved

Allerede ved at benytte ældre kort kan man altså påvise betydeligt flere oldtidsminder på arealerne, end sognebeskrivelsen lader ane.

Rekognosceringerne har derudover føjet andre punkter til. Endelig må det formodes, at der under pløjelaget findes endnu flere oldtidsforekomster, som ikke kan opdages ved markvandringerne.

Generelt om området

De berørte arealer indgår i Stenbæksholm ejerlav under Fodby sogn. Nærmere bestemt er der tale om gård nr.1 (Skydebangården) og gård nr.2 (Almagergård), som sammen med gård nr.3 (Egesgave/Egeshave) dækker en markant morænebanke i Stenbæksholm ejerlav, idet landsbyen Stenbæksholm atypisk er placeret lavt på arealer tæt ved fjorden.

Almagergård-banken afgrænses mod syd af Karrebæk Fjord, mod vest af Dyvesbækken, som afvander Læs-Mosen nord for banken, medens der endelig mod øst er terrænmæssige spor efter en mindre bæk med afløb mod fjorden.

Almagergård-banken er således topografisk veldefineret.

De indtil videre erkendte oldtidsforekomster fordeler sig på perioderne:

Ældre stenalder

Ved rekognosceringerne er der fundet oldsager fra Ertebøllekultur, først og fremmest på et større bopladsområde (lok.I) ved sømærket sydøst for Almagergård omkring kote 2,5 m o.h. Desuden er der fundet en skiveøkse på marken ved Tittehøj ved højtomt C.

Yngre stenalder og bronzealder

Spredt over hele arealet er der fundet adskillige flintafslag og enkelte egentlige redskaber såsom skrabere. Disse flintsager viser, at hele området har været inddraget i oldtidens aktiviteter.

Særligt må man fremhæve pladsen (lok.II) syd for højtømterne E og F, en jævn flade ned mod fjorden, hvor der i pløjelaget findes flintafslag, trækul og kogesten. Der er rimeligvis her tale om et bopladsområde, måske i tid korresponderende med de oven for liggende gravhøje.

Gravhøjene, som formodentlig stammer fra yngre stenalder og bronzealder efter deres karakter og placering at dømme, omfatter følgende forekomster:

- A SB15 TITTEHØJ, den vestlige del afgravet, fremtræder som stærkt nedpløjet højtomt, den østlige del velbevaret, fredet
- B SB16 højtomt på udstykningen vest for Almagergårds jorder, højens østlige del ligger på Almagergårds jord og er stærkt nedpløjet
- C nedpløjet høj, svag forhøjning med brændt flint
- D nedpløjet høj, forhøjning med brændt flint
- E nedpløjet høj, område med brændt flint
- F høj, markeret på kort 1830, nedpløjet højning med brændt flint
- G høj, markeret på kort 1830, ikke fundet ved rekognosceringen
- H høj, markeret på kort 1830, stor højrest bevaret i mindre bevoksning, en del af højen er dog nedpløjet og ligger som højtomt i marken
- J mulig højtomt, område med brændt flint
- K mulig højtomt, højning med brændt flint

Jernalder

Der er ingen påviste forekomster fra denne del af oldtiden, men det er højst tænkeligt, at bopladsrester vil dukke op ved prøvegravninger og anlægsarbejder i området. F.eks. vil det være oplagt at holde udkig efter ældre udgaver af Stenbæksholm, gerne placeret højere i terrænet, f.eks. på Almagergård-bankens skråninger. Lok.II kan vise sig at være en sådan jernalderboplads.

Middelalder

Stednavnet Munkeørd lige nord for Almagergård minder os om middelalderens agerdyrkning i området, hvor marker har vekslet med skovpartier.

Ved rekognosceringerne er der fundet flere middelalderlige potteskår sydvest for Almagergård. Det kan endnu ikke afgøres, om disse er bragt ud med gødning fra Stenbæksholm, eller om de stammer fra større eller mindre bosætninger på Almagergård-banken.

Der er fundet skår af en højmiddelalderlig kande af blyglaseret rødgods med fingerindtryk langs bunden, og der er fundet flere skår af senmiddelalderlige tyske stentøjskar.

I denne forbindelse kan det nævnes, at der på lok.II er fundet et lille skår af et pasglas fra 1500- eller 1600-årene.

Den gamle landevej

På kortet fra 1830 ser man, at landevejen fra Stenbæksholm mod Karrebæk tidligere gik syd om Almagergård og videre ned over marken syd om højen F til Dyvesbro ved Dyvesbækkens udmunding i fjorden.

Endnu på målebordsbladet fra o.1900 ses den gamle landevej, nu som markvej, fra Stenbæksholm til skellet mod Almagergård. På denne gårds marker var vejen allerede pløjet væk.

Denne gamle landevej, som ved midten af 1800-årene afløses af en ny vej nord om Stenbæksholm og Almagergård, er den samme, som ses på videnskaberne selskabs kort fra o.1770, og den kan meget vel være særdeles gammel.

Det vil have stor betydning for studiet af bosættelsesmønstre og infrastruktur i området, om man kan undersøge denne landevej og datere dens ældre udgaver. Et oplagt sted til en sådan undersøgelse er lok.III, hvor vejen passerer den tidligere omtalte lille bæk, men også andre steder må komme på tale som undersøgelsesområder.

Konklusion

Der er ved arkivalisk kontrol, kortstudier og rekognosceringer på markerne fundet så talrige og omfattende oldtidsforekomster på de arealer, som påtænkes udlagt til etape I af en ny golfbane ved Stenbæksholm, at arealerne må gennemarbejdes arkæologisk, i første omgang ved prøvegravninger, derefter ved egentlige udgravninger i de objekter, som viser sig relevante ved prøvegravningerne.

Det kan endvidere vise sig nødvendigt at lægge beskyttende restriktioner på særlige områder, f.eks. større bopladser og højtømter, således at disse ikke ødelægges ved grubning og anden jordbearbejdning af destruktiv karakter.

Det vil være en god idé at lade det arkæologiske arbejde udføre, før anlægsarbejdet sættes i gang.

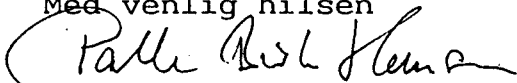
I forståelse med rigsantikvarens arkæologiske sekretariat skal vi derfor opfordre til, at der snarest muligt afholdes et møde med de involverede parter med henblik på at etablere gode samarbejdsrelationer for den store arbejdsopgave, som venter.

De involverede parter er efter vort forslag følgende:

- Næstved kommune, som ejer arealerne
- Rigsantikvarens arkæologiske sekretariat
- Næstved Museum, som skal forestå udgravningerne
- Golf-klubben, som skal leje de klargjorte arealer

Endelig skal vi foreslå, at Næstved kommune som grundejeren tager initiativ til afholdelse af omtalte møde, som vi i øvrigt ser frem til.

Med venlig hilsen



Palle Birk Hansen
museumsleder

Kopi til rigsantikvarens arkæologiske sekretariat (RAS)

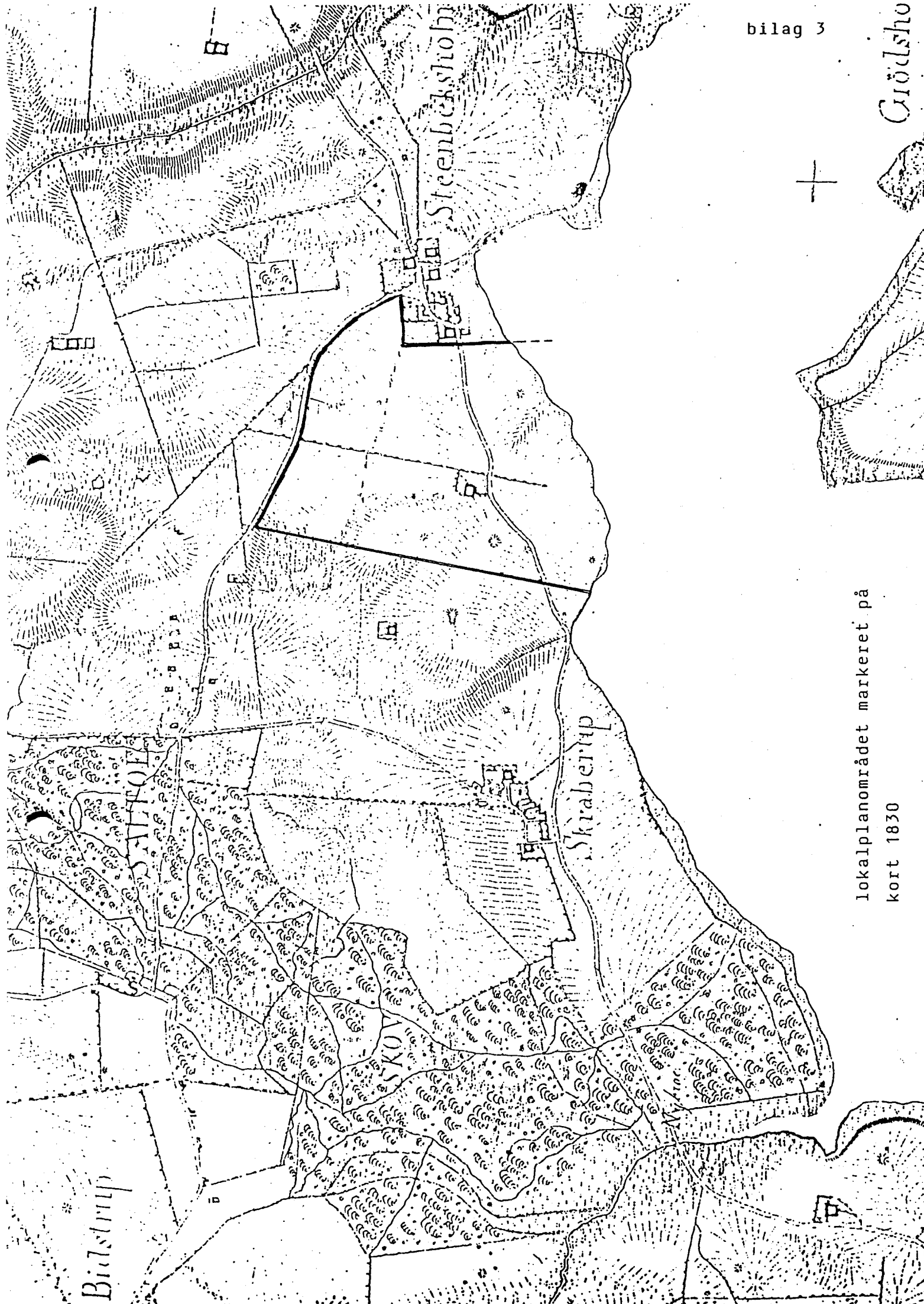
NÆM 1992:400

Golfbane ved Stenbæksholm

Rapport vedr. arkæologiske interesser

Bilag:

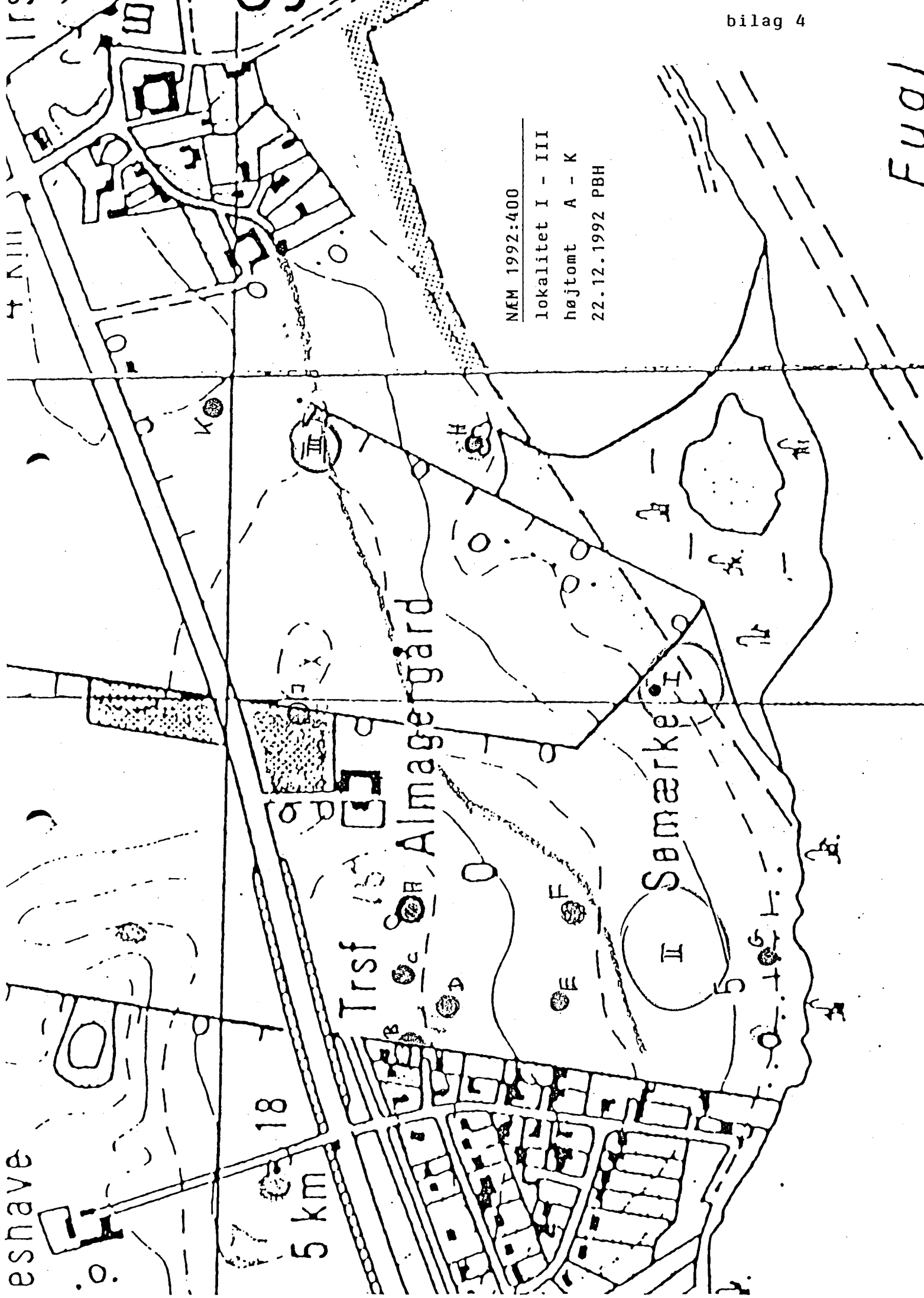
- bilag 1 lokalplanområdet markeret af Næstved kommune
- bilag 2 lokalplanområdets delområder, Næstved kommune
- bilag 3 området markeret på kort fra 1830, Næstved Museum
- bilag 4 Næstved Museums foreløbige iagttagelser
- bilag 5 illustrationsplan for golfbanen fra lokalplanforslaget



lokalplanområdet markeret på

kort 1830

Fugl



NÆM 1992:400

lokalitet I - III

højtomt A - K

22.12.1992 PBH

esnave

18

5 km

Trsf 15
Almagegård

Sømærke I
II

Lokalplan F5.1-1	
illustrationsplan Kortbilag II	
1:4000	
	Okt. 92
Teknisk Forvaltning Brogade 2, Tlf. 51739900	

- SIGNATUR:
- EKSIKST. BEPLANTNING
 - NY BEPLANTNING
 - EKSIKST. VANDHULLER
 - VANDHUL

